

ח בטבת תשע"ב
3 בינואר 2012
תיק 71047

פסק דין

בעניין שבין
חב' למיצוי זכויות בארנונה - התובעת
לבין
עמותה פ' - הנתבעת

בפסק דין זה, אנו מפרסמים רק את חלקים מן הדיון ההלכתי שבפסק הדין, ללא טענות הצדדים.

א. שכר הטרחה

שאלת הזיקה בין פעולותיה של התובעת לבין התוצאה של הפחתת חיובי הארנונה, שנויה במחלוקת בין הצדדים – הן מן בחינה של פרשנות ההסכם (האם נדרשת זיקה), והן מן הבחינה העובדתית בנדון דידן (האם מתקיימת זיקה). שאלה זו, לא הובהרה במפורש בהסכם.

האם על מנת לקבל שכר, צריך זיקה בין העבודה לתוצאה

בהלכה מצאנו התייחסות לשאלת השכר במצב בו נשכר אדם למלאכה, ובסופו של דבר התוצאה המתבקשת קרתה אך שלא מחמת פעולת אותו אדם, אלא באמצעות גורם אחר. הדיון הוא כמובן, במקום בו לא הוסכם בין הצדדים העניין במפורש.

וכך היא לשון הגמרא בגיטין דף עד ע"ב:

ההוא גברא דאמר ליה לאריסיה: כולי עלמא דלו תלת דלוותא ואכלי ריבעא, את דלי ארבעה ואכול תילתא, לסוף אתא מיטרא,

אמר רב יוסף: הא לא דלה, רבה אמר: הא לא איצטריכא.

מדובר בבעל שדה, שקבע עם האריס שכר גבוה מהרגיל, בתמורה לכך שהאריס ישקה את השדה יותר מן הרגיל. בסופו של דבר, השדה הושקתה אך לא מחמת פעילותו של האריס, אלא על ידי גשם. בהמשך הגמרא, מבואר שהלכה כרבה, שהאריס זכאי לשכרו הגבוה, אף שלא השקה את השדה באופן אישי.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem 91080 עמותה רשומה מס' 580282515 עמוד 1 מתוך 15
טל' 02-5371485 פקס 02-5379626 Fax 02-5379626 www.erezhemdah.org beitdin@erezhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

מאידיך, בסוגיה בבבא מציעא דף עז עמוד א, מבחין רבא בין שני מקרים:
ואמר רבא: האי מאן דאוגיר אגורי לדוולא, ואתא מטרא - פסידא דפועלים. אתא נהרא -
פסידא דבעל הבית, ויהיב להו כפועל בטל.

כאן מדובר על אדם ששכר את פועלים להשקיה, ופוסק רבא – שאם הגיע גשם – הפועלים הפסידו, דהיינו שאינו צריך לשלם להם עבור יום העבודה; לעומת זו, אם השוקתה השדה על ידי שעלה הנהר, על בעל הבית לשלם לפועלים שכרם תוך התחשבות בכך שלא נזקקו להשלים את מלאכתם. התוספות במקום (ד"ה עביד דפסיק) הסבירו את העובדה שכאשר עלה הנהר 'פסידא דבעל הבית', כיון "דאין להם לידע ענין שדהו אם בא מן הנהר לתוכה". לעומת זאת, את האפשרות שירד גשם, גם הפועלים יודעים.

הרשב"א (עו ע"ב) מסביר, שבעוד שגשם מגיע מלמעלה, ואין לפועלים שום מעורבות בהשקיה, במקרה שעלה הנהר, אין מדובר במקרה שהנהר עלה על גדותיו והציף את כל השדה, אלא שעלה הנהר כך שנוצר מצב בו ניתן להעזר בתעלות על מנת להעביר את המים:

ונראה דנהרא לא עלה על שדהו ולא השקה אותה, דאלו כן הרי הוא כמטר ולא איצטרך כלל, אלא בשעלה ונתקרב אל השדה ובמעט שיפתחו ראשי תלמים יכנסו המים וישקו את השדה.

סוגיה שלישית היא הסוגיה בבא קמא דף קטז (עא-עב), המתייחסת לאדם שהתנה שתמורת הצלת חמורו של חבירו שנפל לנהר יקבל את ערך החמור של הפועל שגם הוא נפל לנהר, ולא הצליח במשימתו. וכן למצב בו נשלח שליח להביא מזון רפואי לחולה, ונמצא שהחולה כבר התרפא, או מת.

בעא מיניה רב מרבי: ירד להציל ולא הציל, מהו?

אמר לו: וזו שאילה, אין לו אלא שכרו. (שכר עבודה רגיל ולא כל שווי חמורו, למרות התנאי איתביה: השוכר את הפועל להביא כרוב ודורמסקנין לחולה, והלך ומצאו שמת או שהבריא - נותן לו שכרו משלם!

א"ל: מי דמי? התם עביד שליח שליחותיה, הכא לא עביד שליח שליחותיה.

סוגיה זו מתבארת בכך, שהשליח נשלח למשימה מסויימת אך עיקר מלאכתו אינו השגת התוצאה אלא המעשה – הליכה למקום מסויים להעביר את הירק לחולה והוא אכן עשה את הפעולה באופן מלא. ובכגון זה, כיוון שיעשה שליח שליחותו – מקבל שכרו באופן מלא.

שתי הסוגיות בב"מ ובגיטין עוסקות במי שמחמת הגשם לא נזקק לעשות את המלאכה והתוצאה הגיעה ממילא. ראשונים דנים כיצד ליישב את הסוגיה בב"מ, ממנה עולה שבירידת גשם הפועלים אינם זוכים לשכר, עם הסוגיה בגיטין משמע שגם אם ירד גשם, זוכה הפועל לשכרו. התוספות (בבא מציעא דף עז עמוד א ד"ה דאגר אגורי הקשו) הסבירו את ההבדל בין הסוגיות:

וי"ל דדוקא באריס שיורד לקרקע באריסות נותן לו השליש אפילו אתי מיטרא מספק דשמא לא אתי כמו שאר אריסי דשקלי ריבעא אפי' אתי מיטרא לא יצטרך לדלות תלתא, אבל הכא פועלים שאינם אריסין אלא נותן להם שכירות על המלאכה אפי' התחילו במלאכה אין להם ליטול אלא לפי מה שעשו כיון דלא נחתי לארעא להיות בחזקת אריסין.

ובתוספות בגיטין (עד ע"ב, ד"ה רבה) הוסיפו בתוך דבריהם, שהאריס גם שותף בקרקע. אבל הכא שהוא אריס ועושה כל מלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע כמו בעל השדה ומיד כשהתנה עמו לדלות ארבעה זכה - בשליש שדה

דהיינו, שותפותו הגדולה יותר ברווחים נובעת מכח העובדה שמיד בשעת ההסכם, מוגדרת בעלותו ושותפותו ברווחי הקרקע על פי ההסכמה. על כן, שותפותו ברווחים הגדולים יותר מן הרגיל אינה מושפעת מהדרך בה הושגה בסופו של דבר המטרה.

והרי"ף (גיטין לה ע"ב בדפיו) כתב:

ומסתברא לן, דשאני אריס מפועל דאריס כשותף דאמי, דאי איתניסא ההיא ארעא לא הוה שקיל מידי, הילכך כיון דקביל עליה דדלי ארבעה קנה ליה תילתא וכיון דלא איצטריך לא פקעא מנתא דיליה.

והראב"ד בהשגות הוסיף על דברי הרי"ף וכתב:

ולי נראה דכל קבלנות נמי דיניה הכי דכיוון דנחית לעבידתא כל מאי דמתרמי רווחא בההיא עבידתא לקבלן הוי, דאי מתרמי ליה נמי טרחא יתירא עליה דידיה רמי הלכך רווחא נמי לדידיה הוא דהוי.

ועוד הוסיף הראב"ד בשם יש מי שאומר, שאפילו פועל, אם התחיל עבודתו ובא הגשם – שכרו על בעל הבית.

הרמב"ן חלק על הראב"ד בשתי הנקודות. וביחס לטענה שכל קבלן מקבל שכרו המלא אם נעשתה המלאכה על ידי אחר, הביא מן הירושלמי:

שאמרו בתלמוד הירושלמי בפי הגוזל גבי שטף נהר חמורו וחמורו חבירו, תני: הניח את שלו להציל את של חבירו ועלה של חבירו מאליו, אינו נזקק לכלום, וזו קבלנות היא אצל חבירו: אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי, והתחיל בה, שהרי ירד להציל ונזדמן בו ריוח ולא הוצרך לקבלנותו ואין הריוח לקבלן אלא לבעל הבית.

לסיכום, לדעת הרמב"ן נראה שרק אריס נוטל שכרו גם אם באה התוצאה ממקום אחר. [ונעיר, שהירושלמי בכל מקרה חולק על גמרא דידן, שכן לדידן, גם אם לא הציל – נוטל שכר המגיע לו (אך לא דמי חמור חבירו) ואילו פשט לשון הירושלמי – אינו נזקק לכלום, שאין לו כלל שכר]

והרמב"ם הלכות שכירות פרק ט הלכה ו כתב:

השוכר את הפועל...שכרן להשקות השדה ובא המטר והשקה אין להן אלא מה שעשו בא הנהר והשקה נותן להן כל שכרן - מן השמים נסתייעו, בד"א בפועל אבל מי שפסק עם אריסו שאם ישקה שדה זו ארבע פעמים ביום יטול חצי

הפירות וכל האריסין שהן משקין שתי פעמים אינן נוטלין אלא רביע הפירות ובא המטר ולא הוצרך לדלות ולהשקות נוטל חצי הפירות כמו שפסק עמו שהאריס כשותף ואינו כפועל.

הרמב"ם לא הבהיר בחלק הראשון של ההלכה, מה בין עלה הנהר לבין בא הגשם. המגיד משנה מביא את שיטת התוספות. לאחר מיכן מביא את שיטת הרשב"א, וכותב ואפשר שזו כוונת רבינו באמרו שמן השמים נסתייעו:

דהיינו, לשון 'מן השמים נסתייעו' מורה על זיקה בין פעולת הגשם לעבודת הפועלים, כך שהנהר עלה וסייע לפועלים בעבודתם, זאת בדומה לדברי הרשב"א שלמרות עליית הנהר, עדיין היה על הפועלים לעבוד ולתקן את התעלות, ולכן הם זוכים בשכרם השלם.

לסיכום הסוגיה ושיטות הראשונים ביחס לאדם שנשכר להשקות שדה:

בסוגית בבא מציעא יש הבדל בין ירד גשם (שאין נוטלים שכרם) לבין עלה הנהר (שנוטלים שכרם). הסבר הבחנה זו: לדעת התוספות בב"מ – בעלה הנהר מקבלים שכרם משום שהידיעה שאם יעלה הנהר עבודת הפועלים מיותרת היא באחריות בעל הבית (בשונה מגשם, שגם הפועלים מודעים לכך). לדעת הרשב"א בעלה הנהר נוטלים שכרם, משום שגם לאחר שעלה הנהר נדרשת מעורבות של הפועלים, בשונה ממצב בו יורד גשם.

בסוגיה בגיטין ההלכה היא שאריס מקבל את תוספת השכר עבור השקיה מרובה, גם אם ירד הגשם.

לדעת הר"ף הרמב"ן הרמב"ם והתוספות למרות שבשכיר יום אינו מקבל, דינו של אריס שונה, שהוא כשותף. נעיר, שניתן לדון בשיטותיהם בהגדרת אריס כשותף, אך אין כאן מקומו, ומעט מזה ראו להלן.

לדעת הראב"ד כל קבלן דינו כאריס, שמקבל שכרו גם אם המלאכה התבצעה על ידי אחר וחלק עליו הרמב"ן.

הגדרת שותף:

בשו"ת יורו משפטיך ליעקב (לרבי יעקב אבוחצירא, מרוקו 1800-1802) סימן מה, נשאל לגבי אדם שנגנבו לו 'כלי כסף וכלי זהב ובדולח וכלי מלת סך עצום ונתברר לו שהגנב הוא יהודי והגנב ברח לעיר אחרת. הוא ביקש מרעיו באותו מקום להוציא את הגנב מן הגנב. לאחר מכן שכר אדם שיוציא את הגנב תמורת שליש ממה שיציל. כשהגיע לעיר התברר שרעיו של הנגזל כבר אסרו את הגנב והוציאו מידו את הגזילה. השליח תבע את הנגזל לדין, על מנת שישלם לו שכרו.

בתחילה הוא מביא מדברי רבי יעקב נאיים (רבי יעקב חיים בן שמואל בן-נאים) בשו"ת שו"ת זרע יעקב סימן מה, שקבע שכיוון שההסכם עם השליח הוא ליטול שלישי שהוא אחוז מן הרווחים ולא סכום קבוע, הרי הוא כאריס:

והכא נמי דכוותה, כיוון שהתנה עמו לשליש הוי השותף ... ונוטל מה שהתנה עמו בעל יורו משפטיך חולק עליו, וטוען שקביעת שכר על פי אחוזים, אינה מגדירה את השכיר כשותף: אלא ודאי אע"ג דאמר לו ליטול השליש ס"ס אינו נקרא כ"א שכיר בא בשכרו. ולא דמי זה לאריס כלל דהתם גבי אריס הרי השדה שעושה עליו אריס ישנו בעולם ושייך בו שותפות ועוד האריס הרי הוא עושה כל מלאכת השדה הצריכים לו אע"ג דלא הוצרך להשקות הרי הוא עושה מלאכת אחרים ומשעה שנעשה אריס הרי הוא נכנס לשדה ומפקח בכל צרכיו לפיכך שפיר קרינן ביה שותף אבל זה שנשכר להציל הגניבה במה נקרא שותף ומה חזקה השתא יש לו בגניבה ומה עשה בה לא יקרא שותף רק אחר שיתפוש הגניבה יטול בה השליש דווקא וכל עוד שלא תפוש על מי תחול השותפות הרי הגניבה בעצמה אינה בנמצא לכן בע"כ לומר דשכירות דווקא מיקרי ולא דמיא לאריס כלל.

לדבריו, מה שמגדיר את השכיר כשותף הוא העובדה שאין מדובר רק על פעולה נקודתית של השקיה, אלא אחריות כוללת על צרכי השדה, וכמו כן בשעת ההסכמה על השכר, יש מושא שותפות – השדה.

ובשו"ת מהרשד"ם (רבי שמואל בן משה די מדינה, סלוניקי 1506-1589) סימן שמ"ג, דן בשני בעלי סחורה שהובילו סחורתם בספינה. הספינה נשדדה ולאחר מכן השלטונות בונציה הצילו את הסחורה מן השודדים. השותפים שלחו את לוי כשליח עם הרשאה לשחרר את הסחורה מן השלטונות. השליח לא הצליח במשימתו- "כאשר באה תשובתם שדחוהו בשתי ידים הניח הענין ונתיאש ממנו ועברו שתי שנים ולא הזכיר עוד הענין והוצרך ראובן (אחד מעלי הסחורה) לעשות הוצאו לקום ללכת הוא בעצמו והשתדל הוא לבדו והוציאם לאורה". אך לאחר ששכנע ראובן את השלטונות בצדקת דרישתו, הם הסכימו לתת לו את חלקו, וסרבו לתת לו את חלק שמעון שכן לא היה מורשה שלו. את חלק שמעון הם נתנו ללוי השליח המקורי ששליחתו לא הועילה. כעת, לוי אינו מוכן לתת את הסחורה לשמעון, עד שלא ישלם לו את שכרו. לאחר שהביא את מחלוקת הראב"ד והרמב"ן, הכרעת המהרשד"ם היא:

בני"ד שלא הועילו מעשיו כלל אלא שאחר כמה זמן על ידי שטרחרו אחרים זכו להוציא בהא כ"ע מודו שאין לראשון ללוי כלום.

במפרשי השו"ע, מצאנו שהסמ"ע לכאורה נקט כשיטת הראב"ד (שלה ס"ק ט), אך הט"ז חלק עליו, וכן בעל נתיבות המשפט כתב שאין הלכה כהראב"ד (שלי"ה ס"ק ה). על כן, להלכה, ברור שלא ניתן להוציא ממון על פי שיטת הראב"ד הסובר שכל קבלן נוטל שכר מלא גם אם התוצאה באה מגורם שלישי.

להלכה, זכאי אדם לתשלום גם אם התוצאה הגיעה מכח גורם אחר הם כאשר יש לדמותו לשותף (רי"ף, רמב"ם, תוספות) או כאשר הפועלים שנחסכה מהם עבודה, עדיין מעורבים בתוצאה (רשב"א).

ב. הדין בנדון דידן.

הקביעה עובדתית

אין לדעת מה היה מתרחש אילו לא הגיעה הנתבעת להסכמה אליה הגיעה: האם בסופו של תהליך היו השגותיה של משיגות את מטרתן, וחיובי הארנונה היו פוחתים בשיעור של כ-75% או לא. אין לשלול את האפשרות שההשגות היו מצליחות בסופו של דבר.

בכל אופן לדעת בית הדין, מסתבר מאוד שהתהליך שניהלה התובעת, תרם בסופו של דבר להסדר שביצעה בפועל הנתבעת:

1. יתכן, כטענתה של התובעת שללא שהטילה ספקות בתוקף השומא, במסגרת ההשגות והערעורים, כלל לא היה ניתן לבטל את השומא במחי יד. על כן ההשגות – גם אם לא הצליחו להשיג את המטרה באופן ישיר, אפשרו את הביטול במסגרת ההסדר.

2. יתכן עוד שהתרומה של ההשגות והערעורים היא עקיפה בלבד – בזכות הליכים אלו לא נקבעה השומא המדוברת כחיוב ודאי, שנתיים וחצי קודם לכן, בעת שהוגשה השומא לנתבעת. כפי שלמדו הצדדים מדו"ח תנועות שהתקבל מהעיריה במהלך ההתדיינות, החיוב שבשומא כלל לא נכנס אפילו לכרססת העיריה. על כל פנים, התובעת ניהלה את תהליך ההשגות שבפועל מנע את הגבייה עד אחרי תקופה של הרדיפה הפוליטית. מר ד'העיד שבזמן ששכר את שירותיה של התובעת הוא פחד שמפעלו החשוב ייסגר תוך זמן קצר. יתכן שזה היה קורה או שהנתבעת היתה מגיעה להסכם גרוע עם העיריה העויינת וקרוב לוודאי שלא היתה מגיעה למבצע 'מיסים ומסיימים'. שוב, מצב זה אפשר למעלה משנתיים לאחר מכן את ביטול השומא בשעת ההסדר. כל זאת, גם אם נקבל את הטענה שיסודה של השומא ברדיפה פוליטית.

הדין לאור המקורות

לאור העובדה שיש לתובעת חלק בתוצאה, לא גרע הדבר מדברי הרשב"א, שכאשר הפועל רק נעזר בגורם שלישי הוא זכאי לשכרו המלא. אומנם, מדברי המהרשד"ם עולה שכאשר הגיעה העזרה על ידי שטרחה אנשים אחרים (ולא מן שמיא), אין הפועל זכאי להנות מפרי עמלם של אחרים. אולם, אין זה דומה לנדון דידן, שכן, בתשובת המהרשד"ם, התובע כלל לא הועיל במעשיו אלא רק פעולת האחרים. הדבר גם ניכר בעובדה הפשוטה שבאותה תשובה עברו שנתיים מאז הפסקת פעולותיו של לוי. בנדון דידן, אל פעולתה של התובעת, הצטרפו שינוי מדיניות של המועצה ופעולה של הנתבעת. שנית, בתשובת המהרשד"ם, ראובן פעל ללא רבב. מאידך, כיון שלפי הבנתנו, פעולתה

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem 580282515 עמותה רשומה מס' 580282515
טל' 02-5371485 Tel 02-5379626 פקס Fax 02-5379626 www.erezhemdah.org
עמוד 6 מתוך 15
beitdin@erezhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

של הנתבעת היתה לא ראויה, והיה עליה לעשות פעולה זו תוך שיתוף פעולה ויידוע של התובעת, לא ניתן לפטור את הנתבעת מחובותיה כלפי התובעת בשל פעולה זו.

הדין לאור נוסח החוזה המסויים

כל האמור לעיל, התייחס לדין כאשר אין התייחסות של הצדדים לחוזה לזיקה שבין השכר לתוצאה, אך יש לבחון את ההסכם הספציפי.

לכאורה, בהסכם אין התייחסות מפורשת ובהירה לשאלה האם השכר תלוי בכך שההפחתה בחיובי הארנונה תבוא מחמת פעולת התובעת. [בית הדין מנצל הזדמנות זו להפציר בתובעת לשפר את החוזה שלה כדי שנקודה עקרונית זו תובהר במפורש. נעיר, שהתובעת יוצרת תחושה ללקוח הפוטנציאלי שאין לו מה להפסיד, שהרי הוא משלם רק אם יש תוצאות חיוביות. לאמיתו של דבר, דווקא אם נקבל את פרשנותה של התובעת, יש ללקוח מה להפסיד. שהרי הוא צריך לשלם גם כאשר אותה תוצאה היתה מושגת גם ללא פעולת התובעת. אולם אין הוכחה מביקורת זו ביחס לפרשנות החוזה, שהרי לפי איזה פרשנות שניתן, יהיו מקרים שהצליחו אבל גם הלקוח היה יכול להצליח. אולם, העמימות שבחוזה אינו נבון (לאור תהליכים משפטיים כזה שלפנינו) ואינו נכון.] עם זאת, נבקש לציין, שבסעיף 1ג', המתייחס למצב בו תנקוט התובעת הליכים משפטיים, נאמר: [התובעת] תישא בכל הוצאות ההליכים ותהא זכאית לשכר בשיעור האמור בהסכם זה

מהחזרים שיתקבלו בגין ההליכים.

מסעיף זה עולה שעל מנת לזכות בשכר טרחה, אמורה להיות זיקה בין פעולת התובעת לבין ההפחתה. אומנם זיקה זו נזכרה רק בהקשר מסויים. אך ניתן לכאורה לטעון, שמקרה זה מלמד על הכלל, ושההבנה היא שבמצב בו אין כלל זיקה בין פעולותיה של התובעת לבין ההפחתה, לא תהיה התובעת זכאית לשכר הטרחה הנקוב בהסכם. ייתכן שזו הסיבה שמתחילת הדרך לא תבעה התובעת שכר טרחה עבור ההפחתה שבמסגרת מיסים ומסיימים (כך בתכתובות הראשונות בין הצדדים).

מאידך, בסעיפים אחרים בחוזה, לשון זו אינה מוזכרת, אלא נעשה שימוש בלשון סבילה: "כל סכום שבו יופחתו חיובי המס של הלקוח... (סעי' 2 א)".

גם מהסעיפי בהסכם האוסרים על התובעת לפעול באופן עצמאי או להסתייע בגופים אחרים, עולה שהתובעת דורשת את הזכות לחלקה בחסכון בפטורי הארנונה, והלקוח לא יוכל לפטור עצמו מתשלום חלקה של התובעת, בטענה או אף במציאות שהחסכון הגיע בדרך אחרת.

נמצא, שאין בחוזה התייחסות חד משמעית לנושא. על כן, אפשרות אחת היא לדון על פי עיקר הדין במקום בו אין התייחסות לחוזה (כאמור לעיל).

גם אם ניתן משקל לאזכור הזיקה אמור בסעיף 1ג', יש לפרש אותו באופן מצומצם, כך שבמצב בו באופן מובהק אין לקשור את ההנחה שהוטלה לפעולת התובעת – היא אינה זכאית לשכר טרחתה. לשם המחשה נאמר, אילו לאור מעללי ראש המועצה היה מחליט משרד הפנים לפטור

באופן מוחלט וחד פעמי את כל תושבי ירוחם מחובות הארנונה שלהם – לא היתה זכאית התובעת לתשלום על פי ההסכם.

עם זאת לדעת הרוב, במצבי ספק, ובעיקר במצב בו פועל הלקוח שלא כשורה (כאמור לעיל), מסתבר שנטל הראיה על הלקוח להוכיח שלא קיימת זיקה בין פעולותיה של התובעת לבין ההנחה שהתקבלה.

הכרעה

לדעת הרוב, בענייננו מתקיימת זיקה מספקת בין פעולותיה של התובעת לבין התוצאה של הפחתת החיוב. שתי אפשרויות אלו הן סבירות מספיק לבסס חיוב הן לפי ההסכם, והן לפי פרשנות כללית של הסכמה למתן שכר על עבודה שנועדה להשיג תוצאה מסויימת (ולעניין סעיף 6, ראו להלן).

ג. סיכום הזכאות לשכר טרחה בעניין ביטול השומא

אין לבטל את זכותה של התובעת לשכר טרחה בשל האמור בסעיף 6, בין היתר בגלל שהנתבעת היא זו שסיכלה את האפשרות להזדכות על הסכום המדובר. יש בסיס לטענה שקיימת זיקה ישירה או עקיפה בין פעולותיה של התובעת לבין התוצאה של ביטול שומת 'בינה'; עם זאת, נמצאו ליקויים משמעותיים בפעילותה של התובעת. הנתבעת נהגה שלא כהוגן, עת חתמה על הסדר בלא לידע את התובעת לפני החתימה, וגם בסמוך לאחר החתימה.

ד. שיקולים להפחתת שכר הטרחה בעניין ביטול שומת בינה ושינוי סיווג.

בפרקים לעיל, קבענו, שהתנהלות התובעת אינה עילה לביטול ההסכם, למרות התנהלות לא תקינה של התובעת בכמה עניינים. עם זאת, לדעת בית הדין, יש להפחית מהסכום המלא לו זכאית התובעת על פי ההסכם, לאור מספר שיקולים:

א. בנסיבות הנוכחיות, באופן מעשי, לנתבעת חלק בכך שהסכום הנתבע בשומת בינה, בוטל ובוודאי יש לנתבעת חלק בכך ששומת בינה בוטלה באופן מלא.

ב. התנהלותה של התובעת לא הייתה תקינה בכך שלא הציגה בפני הנתבעת את האפשרות להסדר 'מיסים ומסיימים', גם אם בדיונים פנימיים חשבה שהסדר זה אינו מטיב עם הנתבעת. בהתנהגות זו היא חשפה את הנתבעת לסיכון משמעותי ולא אפשרה לה להחליט בעצמה אם הסיכוי מצדיק את הסיכון.

ג. כשיקול נלווה בלבד, נוסף את טענת הנתבעת על כך שמן ההשגות למועצה והערער שהוגש, נשמטה טענה מרכזית ומשמעותית – שומת בינה חייבה 7 שנים רטרואקטיבית, ואילו המבנה החדש נבנה רק ב-2002-2003.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580282515

עמוד 8 מתוך 15

טל' 02-5371485 Tel פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org bitdin@erezhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

ד. יש לציין גם שאף על פי שכתוב ש"הלקוח מתחייב שלא לפעול להפחתת מיסים ישירות מול הרשויות...", לא כתוב במפורש איזה סנקציה תהיה אם כן יעשו זאת. דעת בית הדין, שהצדק ייעשה אם הנתבעת תשלם את רוב שכר הטרחה שהיא דורשת אבל לא את כולו. התובעת כנראה הרגישה את זה במה שהפחיתה את התשלום המקסימלי ל-16%, אבל דעת בית הדין היא שהפחתה זו אינה מספקת.

בדעת רוב אנו קובעים, במסגרת סמכות בית הדין לדון מכח הפרשה, שנתבעת תשלם 65% בלבד מן הסכום שהיא זכאית לו על פי הסכם (לפני ההפחתה בכתב התביעה).
סעיף בו שכר טרחה הוא של 20% יזכה את התובעת ב-13%; 8% יזכה ב-5.2%.

ההפחתה	הסכום לתשלום, לא כולל מע"מ	
509,825.84		הפחתה של שומת בינה.
100,000 ₪ -		קיצוץ 100,000 שלא הופחתו
409,825.84	53,277.40	הפחתה בפועל; חיוב ב 13%
97,658.76	12,695.60	13% שינוי סיווג 2004.
88,248.52	4,588.90	5.2% שינוי סיווג 2005.
	70,561.90	סך הכל, לא כולל מע"מ

ה. זכאות לשכר טרחה עבור הסדרת פטור מדרשות.

בעניין זה, שתי סוגיות הלכתיות:

1. במצב בו חלק מן השעות המדווחות נועדו לשמש שני גופים שונים – האם התובעת עדיין זכאית לחייב את הנתבעת בתשלום מלא עבור אותן שעות?
2. על רקע המחלוקת העובדתית, יש לדון: האם התובעת נאמנת בטענתה לגבי מספר השעות שהושקעו בעבודה זו?

האם רשאית התובעת לדרוש שעות עבודה מלאות עבור שעות המשרתות גורמים נוספים.

ביחס למלמד כתב הרמ"א (שולחן ערוך חושן משפט סימן שלג סעיף ה):

ואסור לעשות מלאכתו עם הלמוד

ובבאור הגר"א שם (ס"ק כט) כתב שמקור הדברים הוא בתוספתא:

כמ"ש בתוספתא והביאו הר"י והרא"ש פ"ה: המושיב חברו למחצית שכר בחנות אם

הוא אומן לא יעסוק באומנתו מפני שאין עיניו על החנות

מן הדברים משמע שהאיסור הוא משום שהעבודה האחרת פוגעת בעבודתו של בעל הבית.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem 580282515 עמותה רשומה מס' 580282515
טל' 02-5371485 Tel פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org
beitdin@erezhemdah.org עמוד 9 מתוך 15

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

ומכאן לכאורה עולה, שאם אין ניגוד בין שתי העבודות, העובד רשאי לעשות שתי עבודות במקביל. (ובעניין זה יש לדון עוד לאור הסוגיה בב"מ י ע"א – מציאת פועל לעצמו, ולאור הסוגיה בכתובות סד ע"א, לגבי אשה שעשתה שלוש או ארבע מלאכות בבת אחת, ואכ"מ).

עם זאת, ניתן לטעון, שמקורות אלו מדברים במי שעושה שתי עבודות שונות במקביל, ובכגון זו, הבעיה עימה יש להתמודד היא שהעבודה השניה תפגע בעבודה הראשונה, אך העבודה הנעשית עבור כל אחת אחת מן המטרות היא בלעדית. בשונה מכך, בנדון דידן מדובר על מלאכה אחת, שנותנת תוצאותיה ליותר מגורם אחד. כאן השאלה אינה האם הדבר מותר או אסור, אלא **השאלה היא בפרשנות של פסיקת השכר על פי שעות**; האם במצב בו נעשית פעולה עבור יותר מגורם אחד, הכוונה היא שהשכר יחולק בין הגורמים או שניתן לדרוש שכר מלא מכל גורם. תוכנו של הספק הוא האם השכר שנקבע הוא תמורה עבור הזמן שמשקיע העובד – ואז יש לשלם לו תמורה זו רק 'פעם אחת', או שהתשלום אינו תמורה עבור הזמן, אלא שהתמורה היא בעבור התוצאה, ומשך הזמן שהושקע היא הדרך בה קבוע הצדדים את הסכום לתשלום. לפי המבט השני על פסיקת השכר, ניתן להבין שכיוון שהשגת המסמך **עבור הנתבעת** אורכת משך שעות מסויים, עליה לשלם את כל השכר עבור אותן שעות גם אם באופן אגבי, אותן שעות הועילו גם לגורם אחר. יתכן שיש מקום להבחין בעניין זה בין עבודה בשכירות לפי שעה, לבין עבודה קבלנית, המתומחרת לפי שעות. בעבודה שבשכירות, המעסיק משלם עבור שעותיו של העובד, ואילו בעבודה קבלנית – בה העובד פנוי לעשות את עבודתו בזמנו החופשי על פי שיקול דעתו (ראו שילם ורהפטיג, דיני עבודה במשפט העיברי כרך ראשון, 68), פסיקת השכר אינה קניית הזמן, אלא שומת שיווי העבודה, ועל כן אין מניעה שהעובד ירוויח משני מקורות כאחת. לפי הבחנה זו, נראה שבנדון דידן, כשמדובר על עבודה קבלנית, התובעת רשאית לתבוע משני גורמים שכר שעות עבור אותה עבודה, אלא אם יוכיח מזמין העבודה, שבמפורש הוסכם אחרת.

האם נאמנת התובעת על שעות עבודתה.

שינוי במסכת בבא מציעא (קיא ע"א): "שכיר בזמנו נשבע ונוטלי", וכן נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות שכירות פרק יא הלכה ו) ובשולחן ערוך (חו"מ פט סעיף ב). המדובר במשנה דווקא במקום בו המחלוקת היא האם שולם השכר המוסכם, או שלא שולם. אך במקום בו המחלוקת היא על הסכום שנקבע כשכר, נפסק בשו"ע שם, סעיף ד'

בעל הבית אומר: שתיים קצצתי לך, והשכיר אומר: שלשה קצצת לי, המוציא מחבירו עליו הראיה;

כפי שהסברנו לעיל, קביעת השכר בנדון דידן על פי שעות העבודה שיושקעו במשימה, הרי היא כקביעת שכר עבור הפעולה, ועל כן לכאורה אין התובעת נאמנת.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא P.O.B 8178 Jerusalem 91080 עמותה רשומה מס' 580282515 עמוד 10 מתוך 15

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem 91080 עמותה רשומה מס' 580282515
טל' 02-5371485 פקס 02-5379626 Fax 02-5379626 www.erezhemdah.org
beitdin@erezhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

מאידיך, מסתבר, שקביעת שכר בצורה זו, כוללת במהותה נאמנות הניתנת לנותן השירות. שכן, ברור שמקבל השירות אינו יודע מהו משך הזמן שהשקיע נותן השירות בביצוע העבודה, ונותן השירות כן יודע עובדה זו. כמו כן, ברור שנותן השירות אינו יכול להמציא הוכחות גמורות להיקף השעות שהשקיע בביצוע העבודה. על כן, לכאורה התהליך המצופה על ידי שני הצדדים הוא שנותן השירות ידווח על שעות בצורה אחראית ומדוקדקת ויקבל את שכרו בדרך זו.

להלכה, יש לקבל מבט זה על ההסכם בצורה מוגבלת. כאשר מדובר על שעות ספורות – מסתבר שאכן ניתנה נאמנות אף בלא שתנתן כל אסמכתא לדברי הפועל. מן העבר השני, כאשר מדובר על שעות רבות, יש להניח שהצפי הוא שמבצע העבודה יודיע למזמין על היקף העבודה, או שבסיומה יתן לכל הפחות דיווח מפורט כל על הפעולות שביצע ומשך הזמן של כל פעולה – כפי שאכן נהוג במשרדי עו"ד ורו"ח רבים.

בתביעה זו, לא הוגשו מסמכים מפורטים על העבודה שנעשתה.

בית הדין לא יכול לקבל טענה על כך שבוצעו 20 שעות עבודה באופן כוללני, ללא פירוט. מעבר לכך, בעדותה של העדה נאמר שהיא השקיעה בעניין 10-12 שעות עבודה. התובעת טענה שהושקעו שעות נוספות של מזכירות וכד'. לא ניתן היה ללמוד מן הדברים שקביעת השעות נעשית באופן מדוקדק ומחושב. על כן, בית הדין אינו נותן נאמנות לתובעת ביחס ל20 שעות שנטענו על ידה, אלא יקבע את השעות באומד הדעת ועל דרך הפשרה.

על רקע כל האמור, אנו קובעים שבסעיף זה, יש לחייב את התובעת ב22 שעות עבודה בלבד.

לתשלום $4,800 = 400 * 12$

1. הוצאות

הנתבעת תשתתף במחצית מאגרת בית הדין ששילמה התובעת בשיעור 2664 ש"ח

על הנתבעת לשלם בסעיף זה 1332 ₪

ז. דעת המיעוט

לדעת המיעוט, אין לחייב את הנתבעת בתשלום עבור ביטול שומת בינה ושינוי הסיווג למגורים מן הטעמים הבאים:

כפי שהובא בפס"ד בדעת הרוב, פועל רגיל שלא הצליח במלאכתו אינו זכאי לשכר על כך, וכמבואר בשו"ת מהרשד"ם (חו"מ שמג וראה פתחי חושן שכירות יב, ח), וכן כותב מהר"ם פדווא (שו"ת סי' סג) המובא בדרכי משה (רסד, ה) שתימצת את דבריו:

ראובן ושמעון שנחבשו על נפשם ועמד שמעון והוציא הוצאות על זה ובתוך כך יצא ראובן מן המאסר ופסק שם דאפילו אם התנה עמו תחילה לשלם לו דומה כמאן דירד להציל ולא הציל דאין לו אלא שכרו וכאן אפילו שכרו אין לו דהא לא נהנה ראובן במה שהוציא ומכאן שלדעתו במקרה שהאדם השני לא נהנה כלל מעבודת הראשון אינו חייב לשלם לו על העבודה אפילו את שכרו הבסיסי.

אמנם דרכי משה ציין שהמהר"ם מרוטנברג (מובא במרדכי בבא קמא קסז) חולק וסובר שחייב לשלם לו לפחות את שכרו. ובדומה לדין הגמרא שירד להציל אף לא הצליח להציל ואינו מקבל את הסכום הגבוה שהותנה עבורו, מקבל לפחות את שכרו הבסיסי. כיישוב למהר"ם פדווא הוא מציע לחלק ולומר שבמקרה של המהר"ם פדווא שאין לו שכר כלל, מדובר שהשני ניצל בעצמו, ובמקרה של מהר"ם הייתה לשני אפשרות להינצל לבד אך בפועל הוא ניצל בזכות הראשון. וכך פוסק הרמ"א.

אבל הרמ"א מדגיש (רסד, ד):

וכן שנים שנתפסו והוציא אחד הוצאות, אם השני יצא מן המאסר בלא השתדלות חבריו, אין חייב ליתן לחבירו כלום, הואיל ולא התנה עמו

משמע שאם היה מתנה עמו לשלם היה חייב לפחות שכרו. וכך הבין הסמ"ע (רסד, יב) והוסיף וחלק על כך וציין לתשובותיו (שאינן בידינו) שלדעתו אף יש חיוב בשכר מלא. נתיבות המשפט (רסד, ג) ציין לשיטה מקובצת שמפורש כדברי הרמ"א ומהר"ם פדווא שבמקרה שעלה מאליו אין לראשון אלא שכרו, וכבר הוער עליו שיש שם מחלוקת ראשונים בעניין.

אמנם קשה מדין זה המחייב בשכר גם אם לא הייתה הנאה מעבודת הפועל, לדין המבואר בשולחן ערוך (שלד, א), ומפורט בדעת הרוב, שבמקרה של אונס פועל אינו מקבל את שכרו. נתיבות המשפט מסביר את החילוק:

לכן נראה הטעם, דכשהתנה, אז אף אם לא הציל מ"מ כיון שגילה דעתו שרצה לשכור מצילין הרי הרויח במה שהלך זה שלא היה צריך ליתן שכר למצילין אחרים, משום הכי צריך ליתן לו שכרו, משא"כ כשלא התנה ואין לו רק דין יורד לנכסי חברו שלא ברשות, דאין לו רק הוצאה שיעור שבת, וכשלא השביח אינו נוטל כלל

אמנם הדברים אינם ברורים כל כך וכפי שהעירו האחרונים (ראה מילואי משפט): מה בכך שהיה שוכר מישהו אחר, הרי גם כלפיו היה פטור מתשלום? מלבד זאת יש להעיר שגם בפועל מסתמא היה שוכר אחרים ונהנה בכך.

מדברי החוות יאיר (קנד מובא בפת"ש רסד, א) עולה שאם לא היה תנאי של הפועל שתהיה הצלחה במעשה ידיו חייב לשלם לו את שכרו אף אם לא הצליח ועל כן הוא מחייב בתשלום שכרו של שתדלן שלא הצליח אצל השלטונות. ובכך כנראה מיושב הקושי שכן במקרה של "ירד להציל" וכדומה הפועל נשכר בכדי לנסות אף שלא בהכרח יצליח.

לפי זה לכאורה גם בנידון דידן לא הייתה מובטחת הצלחה ומגיע להם תשלום. אך בתשובת חוות יאיר הנ"ל נאמר במפורש שאם הייתה התנאה שהדבר תלוי בהצלחה אין לשתדלן תביעה במקרה שלא הצליח.

במקרה דנן אף שניתנה בהסכם הרחבה לחיוב התשלום למקרים שבהם יבחר הלקוח שלא להיעזר בשירותי התובעת ושיג הנחה בדרך אחרת (סעיף ג2), הרי שכפי שכבר נקבע בדעת הרוב עדיין הבסיס לשכר הוא בתנאי שיש אפשרות להפחתה הנובעת מהליכים שיזמה התובעת (ג1).

על כן עלינו לבחון האם התובעת עמדה להשיג או השיגה בפועל הנחה עבור הנתבעת. בדיקת פעולת התובעת מעלה שהיא ניסתה בדרכים שונות להשיג את ההנחה המבוקשת בארנונה. דרכים אלו כללו פנייה אל המועצה המקומית וכן אל משרד הפנים. כל הפניות נענו בשלילה. בשלב זה הגישה התובעת ערר שהדיון בו היה אמור להתקיים בתאריך בלתי ידוע וגם תוצאותיו לא היו צפויות מראש. על השתלשלות זו אין מחלוקת בין הצדדים ועל כן אסתפק בתיאור כללי זה. בסופו של דבר בעת שהנתבעת סידרה את ענייניה דרך "מסים ומסיימים" נעלמו לפתע גם החובות המדוברים.

בבית הדין ובכתבי התביעה טענו נציגי התובעת שהיעלמות זו אינה יד המקרה, ושהיא תוצאה של פניותיה של התובעת למועצה המקומית שהחליטה בשלב זה לחזור בה מהדחיות ולקבל את הפניות. מנגד טענה הנתבעת שהחובות התבטלו בגלל שמלכתחילה חובות אלו נוצרו חלק ממהלך פוליטי של ראש מועצה שניסה לנקום בהם, ומשהתחלף ראש המועצה הגובר יכול היה לבטלם בלא בעיה.

לענ"ד דברי הנתבעת מסתברים. לאור דחיית כל פניותיהם באופן רשמי, איני רואה סיבה להניח שלפתע הדחיות התבטלו, והבקשות שלפני כן נענו בשלילה, כעת אושרו. עצם הביטול של החובות יכול לנבוע בהחלט מהעניין הפוליטי, במקרה כזה חובת ההוכחה מוטלת על התובעת הטוענת שהחוב התבטל כתוצאה מעבודתה.

בדעת הרוב הועלתה גם אפשרות לטובת התובעת שהדחייה בזמן ועיכוב הגבייה אפשרו בעקיפין לדחות את החוב לתקופה בה העומדים בראש המועצה התחלפו.

לטעמי אין זו ההצלחה המדוברת מכוחה טוענת התובעת לשכר, את העיכובים ניתן היה ליצור גם בדרכים אחרות, ואין זה מסתבר שעיכוב בזמן מוגדר כ"הצלחה" בעבודה של התובעת.

בנוסף לכך טענה הנתבעת שחל ליקוי משמעותי בעבודת התובעת שלא העלו את הטענה ביחס לכך שהשומה החדשה הוחלה על בניינים לתקופה בה הם לא היו קיימים. לא ראיתי מענה של ממש לטענה זו והיא מעוררת סימן שאלה על כל עבודת התובעת בעניין, שכן טענה מוצקה מעין זו לכאורה לא הייתה אמורה להידחות.

על כן אני סבור שיש לדחות את התביעה לשכר טירחה ביחס להפחתת החוב של 509,825.24 ₪. מלבד זאת הועלתה תביעה נוספת לשכר טרחה עבור שינוי הסיווג לשנים 2004 ו- 2005. גם על כך אני תמה מנין לתובעת שזו תוצאת פעולתה, וגם שינוי זה נראה מסתבר כתוצאה מתיקון פעולת הנקם הפוליטית שהתבצעה על ידי ראש המועצה הקודמת. איני רואה אפוא מקום לחיוב בשכר על ההנחות שניתנו עקב פעילות זו. אעיר עוד, שלטעמי, הצדדים לא הבהירו די הצורך את האמור בכרטיסות הארנונה שהוגשו לבית הדין, ומהוות בסיס לטענות.

לסיכום התובעת ניסתה לפעול למען טובת העניין ולא התברר שעלה בידה.

על כן לדעתי אין מקום לחייב את הנתבעת בחיובים העולים מסעיף ח בדעת הרוב:

ביטול שומת בינה ושינוי סיווג למגורים	70,561.90	81,851.80 ₪
--------------------------------------	-----------	-------------

לדעת הרוב, כמפורט לעיל: מסתברת טענת התובעת, שללא ביסוס משפטי או אפילו מחלוקת משפטית, לא ניתן לבטל באחת שומא של מאות אלפי שקלים גם אם קיים שינוי מגמה פוליטי. בנוסף, פעולת התובעת דחתה את גביית השומא בשנים אחדות. התוצאה של שתי ההנחות הקודמות היא, שמסתבר שפעולת התובעת תרמה לביטולה המלא של 'שומת בינה' בעת ההסדר. על כן, מתקיימת זיקה מספקת בין פעולותיה של התובעת לבין התוצאה של הפחתת החיוב כפי שהובהר ברקע ההלכתי ובניתוח לשון ההסכם מהם עולה שדי בשותפות של התובעת בתהליך ובתוצאה, ביחוד כאשר הוגדר בהסכם שהנתבעת מנועה מלפעול באופן עצמאי להשגת הנחות במועצה. מהשיקולים שהועלו לעיל, החיוב של הנתבעת הוא חלקי בלבד.

פסק דין

Eretz Hemdah - Gazit
Mishpat VeHalacha Beisrael
Rabbinical Courts

ארץ חמדה - גזית
משפט והלכה בישראל
רשת בתי דין

ח. החלטה

1. הנתבעת תשלם לתובעת סכום של 91,524.10 ₪. סכום זה כולל מע"מ.

2. הסכום ישולם, תוך 30 יום

3. פסק הדין ניתן ביום ג', ח' בטבת תשע"ב (03/01/2012).

הרב סיני לוי

הרב דניאל מן, אב"ד

הרב דניאל כץ

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580282515 עמוד 15 מתוך 15
טל' 02-5371485 פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org beitdin@erezhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois